

Jamen fjernsynet har aldrig egnet sig særlig godt til kun oplysning. Det siger alle undersøgelser, der gang på gang har påvist, hvad folk husker og især ikke husker af de informationer, TV giver. Oplysning er aviser, bøger og radio meget bedre til. Det forhindrer ikke, at der både er rene informationsprogrammer og rene underholdningsprogrammer i TV og vel også skal være det. Men TVs styrke ligger i oplevelsen, og det gælder alt fjernsyn, både det retoriske og poetiske og poetoriske.

Når der dør hundredtusind mennesker i Bangladesh på grund af en oversvømmelse og en halv million bliver hjemløse og sultende, så bliver vi informeret, men når vi kun har set disse begivenheder via nogle billeder fra et helikoptervindue, så gør katastrofen ikke større indtryk, fordi vi ikke får nogen oplevelse. Kommer vi derimod i nærbilleder tæt på de sultne børn i Somalia, er oplevelsen stå stærk, at det er nok til at forårsage en landsindsamling.

På den måde koncentrerer oplevelsen af verdens gang i oplevelsesbilleder. Lad mig nævne i flæng: den kinesiske revolution blev til billedet af den enlige student foran kampvognen, kommunismens sammenbrud i Rumænien blev til børn på børnehospitaler, den danske provins i forrige generation blev til Korsbæk, vandmiljøproblemerne blev til to kasser døde hummere i Kattegat. Tamilsagen blev som sagt til højesteretstrappen og Golfkrigen til et computerspil og en pegepind.

Er det nu fakta eller fiktion? Det er grundlæggende ligegyldigt. Men det er ikke ligegyldigt om det er sandt eller falskt.

Det kan aldrig blive sandheden. For den er mangfoldig og uoverskuelig. Men det kan blive én sandhed, og så er det ligegyldigt, om de døde hummere rent faktisk lige er kommet op fra Kattegats virkelighed, eller de er hentet ud fra en fiskeauktion, altså arrangeret virkelighed, eller de er hentet fra et TV-spil om fiskere og fisk i Kattegat, altså fiktion.

Om det bliver til sandhed eller det bliver til løgn, afhænger af Tv-journalistens hæderlighed og TV-spillet troværdighed, kombineret med modtagerens livserfaring. Hvis journalisten efter sin omfattende research tror på, at de fiskere, han taler med, taler sandt, når de fortæller ham, at de hver dag haler døde hummere op af Kattegat, så behøver han ikke at have dårlig samvittighed, fordi han arrangerer virkeligheden lige den dag, da han var der med et kamera og der tilfældigvis *ikke* var en død hummer i sømiles omkreds. For den virkelighed, han fortæller om, skal ikke vises i en dagligdags objektiv virkelighed, men i et medium, nemlig TV.

Og hvis forfatteren af TV-spillet efter *sin* omfattende research og livserfaring placerer to kasser

med døde hummere i sit spil, så er det sandt, hvis det er troværdigt set ud fra modtagerens livserfaring, om der så er brugt autentiske optagelser fra arkiv eller rekvisithummere er principielt ligegyldigt.

Efter den model er det ikke sandt, når et reklameselskab for at »sælge« Golfkrigen til seerne får en kuwaitisk kvinde til at fortælle, hvordan hun er blevet mishandlet af irakiske soldater. For det er uhæderligt, set ud fra mit hæderlighedsbegreb.

Derimod er det muligvis i orden, når et pressefoto af rumænske lig kommer i TV og bliver valgt til årets pressefoto, fordi det muligvis sagde en sandhed om de rumænske begivenheder, selv om pressefotoet bagefter viste sig at være en konstruktion. For i billedernes teknologiske verden kan der snydes og manipuleres, så sandhedsværdien ikke kan aflæses på graden af autenticitet forstået som direkte affilmet dagligdags virkelighed, men udelukkende på den etiske holdning. Og diskussionen om gradelingen af sandhed og løgn forekommer mig at være vigtigere end kategoriseringerne af fakta og fiktion.

Den slags TV-sandheder eller TV-løgne er nemlig ikke sande eller falske i den faktuelle forstand, at billederne skal være »rigtig virkelighed«. De er sande eller falske i kunstens eller mytens forstand, dvs. et billede eller forløb, der samler eller forvrænger en personlig eller fælles erfaring. For TV er ikke virkelighed. Det er heller ikke fakta. TV er TV. Og hvis det ikke er nok til forståelsen, så er det måske alligevel indtil videre klogere at sige, at TV er fiktion og så sætte et par gåseøjne omkring.

Litteratur

Radioloven med kommentarer, udgivet af DR, august 1989.

Jørgen Paulsen, *Pressens nye grundlov*, Danske Dagblades forening 1991.

Søren Vinterberg: »Hvad glør de på?«, *Politikens Kronik* 24/1 1993.

Lad os holde os til sandheden

Af Søren Kjørup

Henimod slutningen af sit indlæg skriver John Carlsen: »Hvis journalisten efter sin omfattende research tror på, at de fiskere, han taler med taler sandt, når de fortæller ham, at de hver dag haler døde hummere op i Kattegat, så behøver han ikke at have dårlig samvittighed, fordi han arrangerer virkeligheden (ved at låne nogle hummere fra fiskeauktionen) lige den dag, da han var der med et kamera og der tilfældigvis *ikke* var en død hummer i sømiles omkreds.«

Pointen er nemlig ikke om billeder og situationer, som bruges til at formulere et udsagn med, er autentiske: »For i billedernes teknologiske verden kan der snydes og manipuleres, så sandhedsværdien ikke kan aflæses på graden af autenticitet (...)*», skriver han. Og alligevel slår han fast: »Men det er ikke ligegyldigt om det (der fortælles) er sandt eller falskt«.*

Jeg kan ikke være mere enig. Nøjagtigt denne opfattelse var det som lå bag min artikel om fiktion. På overfladen kan man irriteres over at mange skribenter roder godt i det når de skal skrive om fakta og fiktion osv. Men nedenunder aner man undertiden en mere grundlæggende forvirring, en fornemmelse af at det *er* ligegyldigt om det vi får at vide er sandt eller falsk, fordi det alligevel ikke er muligt at skelne. Og den holdning ville jeg protestere imod.

Jeg må imidlertid selv have udtrykt mig meget forvirrende, for dels har John Carlsen tydeligt nok læst mærkværdige ting ud af artiklen, dels har den forledt ham til at fremføre en del synspunkter og bruge formuleringer han umuligt kan mene alvorligt, dertil er de slet og ret *for* vrøvlende, enkelte endog ligefrem selvmodsigende. Jeg skal nøjes med nogle få eksempler, og begynder bagfra.

Et eksempel på selvmodsigende formuleringer har vi, når Carlsen på den ene side fremhæver at TV bruger »teatrets, filmens eller romanens fortælleletnik«, mens han på den anden understreger, at »TV er et medium med sine egne love ligesom romanen, teatret, filmen, avisen og foredraget har deres egne love«. »TV er TV og ikke alt muligt andet...«.

De samme citater udgør et eksempel på et synspunkt Carlsen næppe egentlig står bag, nemlig at TV skulle være et medium på samme niveau som romanen eller foredraget; de to sidste er vel snarere genrer der kan udfolde sig i forskellige medier (romanen både i skrift og radio, f.eks.), mens filmen, avisen og fjernsynet har det tilfælles, at de er medier der kan rumme mange forskellige genrer.

Et andet eksempel på en uigennemtænkt formulering har vi hvor Carlsen slår fast, at de danske TV-kanalers nyhedsredaktioner arbejder »med en forestilling om, at hvis man har hørt begge parter i en sag, så har man gjort sin objektive og upartiske borgerpligt, selv om den ene part stammer, hakker og skuler og den anden er hurtig, elegant og åben«.

Jeg er ganske sikker på, at Carlsen ikke mener, at objektiviteten og upartiskheden er i orden, bare begge parter skuler lige meget.

Og sådan kunne man blive ved, men det er jo ikke så interessant. Har læseren lyst, kan han eller hun jo selv finlæse Carlsens indlæg en ekstra gang.

Hvad min artikel angår, har Carlsen fået det til at jeg skelner mellem faktafremstilling og fiktion på grundlag af ét kriterium: Er formålet oplysning eller underholdning? Imidlertid nævner jeg faktisk fire kriterier, nemlig ikke kun et formålskriterium, men også kriterier der angår stof, produktionsmåde og form. For en sikkerheds skyld understreger jeg to gange, at fremstillingen er forenklet, men jeg får alligevel med, at de tre sidste kriterier dækker over mange muligheder og at i hvert fald de to sidste er underkastet historiske forandringer.

Samtidig glemmer Carlsen, at jeg jo faktisk ikke er i tvivl om, at elementer fra typisk faktafremstilling og fiktion kan blandes på forskellig vis og også bliver det – til det også jeg kalder fiktion (se f.eks. mine slutbemærkninger i artiklen). Derfor er jeg ikke forpligtet til at putte Niels Ufer og Peter Larsens *Mens vi venter på retfærdigheden* i enten fakta eller fiktionsboksene, den retoriske eller den poetiske. Jeg vil helt uden videre putte den i boksen med fiktion – for mig gerne »poetorik« – men en af mine hovedpointer var at man ikke kan standse der. Man må se nøjere på hvilke træk der er hentet hvorfra for at få en forståelse af netop dette programs karakter, i modsætning til f.eks. vejrudsigten, *In Honour of Truth* og *Matador*. Fiktion – eller Carlsens fiktion – er en alt for rummelig kategori til at den i sig selv er særligt oplysende.

Carlsens mest problematiske fejllæsning er dog den, at jeg skulle mene, at »ingen ved deres fulde fem tror (...), at man kan skildre virkeligheden objektivt«. Tværtimod er det min opfattelse at *alle* dybest set er helt overbevist om, at der findes objektive sandheder som det er muligt at gøre rede for (selv om det i dag er almindeligt, at hævde det modsatte); det er slet og ret en forudsætning for enhver form for meningsfuld kommunikation. Et nærliggende eksempel til demonstration af min påstand kan være Carlsens indlæg (eller dette, mit eget), der fra første til sidste linje er fuldt af påstande som forudsættes at være objektivt sande. En særlig bekræftelse heraf får vi de få steder hvor Carlsen selv finder det nødvendigt med et forbehold (f.eks. »Hvis jeg nu har læst Kjørups synspunkter rigtigt...«).

Og hans mest forbløffende fejllæsning er den, at jeg med udtrykket »vores dagligdags opfattelse af virkelighed og objektivitet« skulle mene noget i retning af »vores dagligdags opfattelse af Golfkrigen og Tåmilsagen osv.«, i modsætning til fjernsynets fremstilling af samme. Vores dagligdags opfattelse (som jeg udtrykkeligt sætter i modsætning til den positivtistiske) er naturligvis den *grundtanke* der f.eks. stikker igennem hos Carlsen når han om Golfkrigen får indflettet, at »missilernes træfsikker-

hed efter sigende kun var 25%«: den grundtanke, altså, at der findes objektivt korrekte fremstillinger af faktiske begivenheder som fjernsynets skildringer kan konfronteres med (selv om Carlsen i dette konkrete tilfælde må tage det forbehold der ligger i »efter sigende«).

Selv om jeg med min artikel altså åbenbart har gjort John Carlsen helt rundtosset, ender han dog (som nævnt indledningsvis) med fast grund under fødderne: Det vigtige er ikke om programmerne hører til i fakta- eller fiktionsafdelingen, men om det vi får at vide er sandt eller falsk.

Men hvorfor får udtryk som »saglighed«, »upartiskhed«, »korrekt information«, »faktiske oplysninger« og »objektiv« ham så til at se rødt? Jeg gætter på tre, delvis sammenhængende grunde:

Den ene er at sådanne udtryk oftest dukker op i den politisk-ideologiske polemik omkring fjernsynsprogrammer. Det som magthaverne ikke kan lide, beskyldes for ikke at være sagligt osv. Da er det praktisk at kunne sige, at magthaverne ikke har begrebet fjernsynets særlige karakter, og at denne umuliggør anvendelsen af sådanne begreber. (Men måske er det ikke så kloget at bruge tåbeargumenter som »Hvordan lyder en saglig underlægningsmusik?«).

Den anden er at disse udtryk – og måske især »objektiv« – sættes lig med »autentisk«, og så er der jo al mulig grund til at protestere. Man kan, som Carlsen så udmærket påpeger, lyve lige så godt med

det autentiske materiale som man kan tale sandt med det konstruerede.

Og den tredje er vel netop det der trods al forvirring gør Carlsens skriverier om fjernsyn så interessante: Hans egen forankring i mediet, hans reflekterende kendskab til fjernsynet indefra. Fra det synspunkt fornemmes al snak om objektivitet sikkert som kunstig; man ved jo hvor mange valg man selv foretager, og er man ærlig, føler man at man er nødt til at kalde resultatet »subjektivt« (et ord Carlsen dog ikke bruger).

Min opfattelse er imidlertid, at det er uklogt at forære det gode ord »objektiv« væk. Selve det at det er et subjekt som foretager valg af udtryksmåder osv., gør ikke meddelelsen subjektiv. Den kan fortsat godt være en sand meddelelse om den skildrede virkelighed – altså en objektiv meddelelse. Og saglig og upartisk og korrekt og det hele.

Tamilsagen viste at Ninn-Hansen er en skurk. Det kan der godt være flere meninger om, men kun en af dem er korrekt, kun en af dem fastholder en objektiv kendsgerning, selv når den ytres i TV. Og det bør man efter min opfattelse ikke skjule med påstanden om at alt TV er fiktion.

Måske er uenigheden mellem Carlsen og mig her alligevel kun en strid om ord. For det vigtigste er enigheden om, at det ikke er ligegyldigt, om det vi får at vide igennem fjernsynet er sandt eller falsk. Og at det altså er muligt at holde sig til sandheden.

Anmeldelser

Excellence in Public Relations and Communication Management.
(Grunig, James E. m.fl. 1992.)

Samlet anmeldelse:

Public Relations. What Research Tells Us.
(Pavlik, John V. 1987.)

Public Relations Research Annual Bd. 1 (1989), bd. 2 (1990), bd. 3 (1991),
bd. 4 (1992).
(Grunig, James E. og Larissa A. Grunig (udg.))

Public Relations Research.
(Brody, E.W. og Gerald C. Stone, 1989.)

Public Relations Theory.
(Botan, Carl H. og Vincent Hazleton, Jr. (udg.). 1989.)

Public Relations Campaign Strategies. Planning for Implementation.
(Kendall, Robert. 1992.)

Tilrettelæggelse af information, er anmeldt i MedieKultur 17.
(Preben Sepstrup (Systime, 1991))

The People's Voice. Local Radio and Television in Europe.
(Nick Jankowski, Ole Prehn & James Stappers (eds.))

Journalistens sprog – med et sprogligt serviceeftersyn.
(Grunwald, Ebbe. m.fl. Forlaget Ajour/Danmarks Journalisthøjskole.)

Contra Flow in Global News.
(Boyd-Barett, Oliver & Thussu, Daya Kishan.
UNESCO & John Libbey, London, 1992.)